

Inhoud nieuwsbrief

Middels deze maandelijkse nieuwsbrief van het Kennisnetwerk Victimologie in Nederland, brengen wij je graag op de hoogte van updates en activiteiten van ViNe, van haar netwerkleden, en van ander victimologisch nieuws. Ditmaal met het thema: spreekrecht.

In deze nieuwsbrief hebben we twee professionals geïnterviewd die slachtoffers begeleiden in de voorbereiding van hun spreekrecht: Greetje Joosten, casemanager van Slachtofferhulp Nederland en Arlette Schijns, slachtofferadvocaat. Arlette Schijns staat de MH17 nabestaanden bij tijdens het strafproces. Daarnaast staan we stil bij de verschillende wetenschappelijke onderzoeken die gedaan zijn of nu gedaan worden naar het spreekrecht.

Contactinformatie

victimologie.nl@gmail.com

<http://www.victimologie.nl>

[Kennisnetwerk Victimologie in Nederland \(ViNe\)](#)

Nieuwsbrief oktober 2021

Het spreekrecht: Wat is het precies?

Het spreekrecht biedt slachtoffers de mogelijkheid om tijdens de strafzaak een verklaring af te leggen. De mogelijkheid om te spreken tijdens de rechtszaak is niet voor iedereen mogelijk, enkel voor slachtoffers van misdrijven waar een gevangenisstraf van tenminste 8 jaar opgelegd kan worden of waarbij er sprake is van ernstige mishandeling en bedreiging. Het Openbaar Ministerie stuurt een brief naar het slachtoffer waarin het slachtoffer kenbaar kan maken of hij/zij gebruik wil maken van het spreekrecht.

Slachtoffers die niet de mogelijkheid krijgen om hun spreekrecht tijdens de rechtszitting uit te oefenen, kunnen hun verklaring op schrift stellen en wordt de brief door de rechters, officier van justitie en advocaat van de verdachte voor de zitting gelezen. Het kan zijn dat de rechter gedurende de zitting (een deel van) de brief voorleest.

Het spreekrecht biedt slachtoffers de mogelijkheid om te spreken over het delict, de impact dat het heeft gehad op hen, de schuld van de verdachte(n) en de straf. Voor meer informatie over het spreekrecht, zie onze [ViNe-website](#).

Slachtoffers kunnen hulp krijgen bij het schrijven van hun toespraak of brief. [Slachtofferhulp Nederland](#), het [Openbaar Ministerie](#) en slachtofferadvocaten bieden hier vaak begeleiding in.

Algemeen onderzoek naar het spreekrecht

Op de ViNe-website kunt u verschillende onderzoeken vinden naar het spreekrecht:

- De implementatie van de [schriftelijke slachtofferverklaring](#) en bijbehorende knelpunten.
- Of het spreekrecht een bijdrage levert aan het [emotionele herstel](#) van slachtoffers.
- In hoeverre [empirisch onderzoek](#) ten dienste heeft gestaan bij het opstellen van de wetgeving omtrent het spreekrecht.

Het spreekrecht tijdens het MH17 strafproces

Het spreekrecht van de nabestaanden tijdens het MH17 proces kunt u [hier](#) vinden.

In deze blogs blikken [Sander de Lang](#), en [Laura Kroese](#), eveneens advocaten van het Rechtsbijstandsteam MH17, terug op het spreekrecht.

‘Het is belangrijk dat slachtoffers worden gezien tijdens het strafproces’

Interview met Greetje Joosten, casemanager bij Slachtofferhulp Nederland

Greetje Joosten werkt sinds 2006 bij Slachtofferhulp en sinds 2009 in de functie van casemanager waarbij ze slachtoffers van gewelds- en zedendelicten alsook nabestaanden van levensdelicten begeleid.

‘Mijn dagelijkse bezigheden richten ze met name op het bieden van praktische en emotionele ondersteuning, alsook begeleiding op juridisch vlak aan cliënten die bij Slachtofferhulp binnenkomen. Het verlies of wat er gebeurd is met het slachtoffer nemen wij niet weg, maar voor al die andere zaken daar is onze intensieve begeleiding op gericht. Zo proberen we te voorkomen dat ze niet nog meer getraumatiseerd worden en te kijken wat bijdraagt aan herstel. En dat betreft vaak een langdurige begeleiding van enkele jaren, tot het vonnis onherroepelijk is. De begeleiding is niet altijd even intensief, dat hangt van de cliënten en het soort zaak af. Dus je hebt gesprekken over praktische zaken. Bijvoorbeeld bij levensdelicten heb je te maken met een uitvaart en nalatenschap. Maar ik heb ook gesprekken over de impact, over rouw- en verlies, werkomgeving, kinderen en media-aandacht. En dan dus de positie in het strafproces. Eigenlijk in al onze zaken adviseren we ook om slachtofferadvocaten in de arm te nemen. Eerst werken we nauw samen met familierechercheurs, die schalen op een gegeven moment wat af, en dan zijn we een team met een slachtofferadvocaat, het Openbaar Ministerie en soms een media-adviseur. Je probeert echt wel een team om de slachtoffers en nabestaanden heen te hebben en allemaal vanuit hun eigen expertise. En daarnaast houd ik mij ook bezig met het managen, de regie houden, kijken of het allemaal goed verloopt en dat iedereen zijn werk doet ten dienste van de cliënt.’

En hoe zit het met het spreekrecht?

‘Het is een belangrijk onderdeel, zeker voor nabestaanden. En omdat wij zo lang in beeld zijn, is het een terugkerend onderwerp van gesprek. Mensen vragen er al vroeg in de begeleiding naar. Ik geef ook aan dat ze alvast kunnen meeschrijven. Het strafproces kan lang duren en terugblikken op hoe ze zich voelden na het delict alsook in de nasleep ervan is dan soms moeilijk te benoemen. Alvast meeschrijven helpt in het later opschrijven van hun verhaal. Dus dat doen mensen ook. Het spreekrecht, dat is een mooi iets voor slachtoffers en nabestaanden. Het biedt erkenning, maar dat is niet de enige plek waar ze dit kunnen krijgen. Het gaat om de hele bejegening vooraf en gedurende de zitting, het serieus genomen worden, een plek hebben in de zittingszaal en het voorbereidend contact met de officier van justitie. De toename in slachtofferrechten zorgt dat ze zich betrokken voelen. Tegenwoordig merk ik ook dat de rechters aandacht hebben voor de slachtoffers die in de rechtszaal zitten. Dan wordt erkend dat ze er zijn. Dat alles draagt bij aan het herstel. Zeker nabestaanden hebben te maken met traumatisch verlies en daarbij is hun gevoel van veiligheid en rechtvaardigheid aangetast. Het strafproces kan helpen in het herstel. En daar speelt het spreekrecht ook zeker een belangrijke rol. De straf is zelden hoog genoeg en die zet in principe niet veel recht. Maar als slachtoffers en nabestaanden horen en zien dat zij een plek hebben, dat ze gehoord en gezien worden en meegenomen worden in het strafproces dan draagt dat bij aan het herstel. Dat is van groot belang. Dat ze naar buiten gaan met een soort rust en wat minder gefocust zijn op die straf.’

Wat kan nog beter?

‘Wat ik mooi vond van het MH17 proces was hoe de voorzitter zich opstelde tegenover de nabestaanden. De voorzitter had echt voor iedereen een woord. Dus hij stelde ze even op het gemak en na elk spreekrecht probeerde hij iets terug te geven van wat hij gehoord had. En dat was echt bijzonder. Dat mag ook gestandaardiseerd worden. Nu gebeurt het de ene keer wel, de andere keer niet. Daarnaast zou het goed zijn als tijdens de zitting de overgang naar het spreekrecht veel bewuster zou plaatsvinden. Niet het gevoel krijgen dat het er even tussendoor wordt gefietst. Hoe we dit het beste kunnen doen? Voor corona hebben we voorlichting gegeven aan rechters en raadsheren. Dat moeten we weer gaan oppakken. Zo kunnen we aangeven dat al die kleine dingen in de bejegening van groot belang zijn, slachtoffers moeten gehoord en gezien worden. De professionals bereiken we door het gesprek met hen aan te gaan. Laatst was tijdens een pro-forma zitting geen advocaat, niemand was aanwezig. Toen ging de voorzitter in gesprek met de nabestaande, want daar was ruimte voor. En dat koppelen we dan ook terug aan de slachtoffercoördinator, dat dat door het slachtoffer als zeer prettig werd ervaren en gewaardeerd.’

Promotieonderzoek naar het spreekrecht

Annelies Hommes

Annelies Hommes is [ViNe-lid](#) en sinds augustus 2021 als promovenda verbonden aan het onderzoekscluster Empirical Research into Institutions for conflict resolution (ERI), het Montaigne Centrum voor Rechtsstaat en Rechtspleging en het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen.

Sinds 2005 kent het Nederlandse strafproces een spreekrecht voor slachtoffers van bepaalde misdrijven (art. 51e Sv). Aan de invoering van het spreekrecht lag een viertal doelen ten grondslag. Als belangrijkste doel geldt het (begin van) herstel van de emotionele schade die bij het slachtoffer is aangericht. Daarnaast kan het spreekrecht bijdragen aan de informatievoorziening aan de procesdeelnemers, het voorkomen van recidive bij de verdachte (speciale preventie) en het vergroten van de zichtbaarheid van het slachtoffer, met als gevolg generale preventie. In de loop der jaren is het spreekrecht steeds verder uitgebreid: in 2012 is de kring van spreekgerechtigden verruimd en in 2016 is het beperkte spreekrecht omgezet naar een onbeperkt spreekrecht. Een volgende uitbreiding van het spreekrecht is in april 2021 door de Eerste Kamer aangenomen waarbij verdachten van ernstige zeden- en geweldsmisdrijven verplicht aanwezig moeten zijn op de zitting en bij de uitspraak in hun strafzaak.

Reeds vanaf de invoering van het spreekrecht bestaat discussie over nut en noodzaak van dit recht. De spreekgerechtigden komen in deze voortdurende discussie slechts zelden aan het woord. Dat is opvallend nu slachtoffers van misdrijven vaak kwetsbare burgers zijn in wier belang het spreekrecht juist is ingesteld. Er is weliswaar enig empirisch onderzoek naar het spreekrecht verricht, maar deze onderzoeken zijn gedateerd en zien veelal op het spreekrecht in zijn algemeenheid. Het is derhalve onduidelijk wat de huidige behoeften van slachtoffers en nabestaanden ten aanzien van de uitoefening van het spreekrecht zijn.

Doel van het promotieonderzoek is om aan de hand van systematisch empirisch-juridisch onderzoek te achterhalen wat deze behoeften zijn en in hoeverre het spreekrecht in de huidige vorm voldoet aan die behoeften van spreekgerechtigden. Om verschillende redenen is het van belang zicht op deze behoeften te krijgen. Zo kan blijken dat het huidige spreekrecht voldoet en verdere uitbreiding niet bepaalde behoeften dient, dat juist andere aanpassingen in het spreekrecht meer voor de hand liggen en of een mondelinge dan wel schriftelijke uitoefening van het spreekrecht de voorkeur geniet. Daarnaast kunnen inzichten over behoeften van spreekgerechtigden bijdragen aan de beoordeling of de doelen van het spreekrecht worden gerealiseerd en kunnen die inzichten nieuwe perspectieven bieden op benaderingen van procedurele rechtvaardigheid, die immers vaak verdachte georiënteerd zijn. Het onderzoek bestaat in de eerste plaats uit een literatuurstudie naar de ontwikkelingen in het spreekrecht en de behoeften van slachtoffers en nabestaanden ten aanzien van het spreekrecht. In de tweede plaats wordt een mixed-method empirische studie verricht naar de behoeften van slachtoffers en nabestaanden bij uitoefening van het spreekrecht. Daartoe worden vragenlijsten uitgezet onder spreekgerechtigden die wel en geen gebruik hebben gemaakt van hun spreekrecht. Daarnaast worden interviews afgenomen met de 'gatekeepers', bestaande uit belangenbehartigers van het slachtoffer en leden van het Openbaar Ministerie, en spreekgerechtigden. In de derde plaats worden de onderzoeksresultaten voorgelegd aan een focusgroep, bestaande uit de gatekeepers.

Overig onderzoek

Onderzoekers Lonneke Lenferink, Jos de Keijser en Paul Boelen zijn in maart 2020 gestart met hun [vervolgonderzoek](#) naar de invloed van de rechtszaak op het rouwproces van de nabestaanden. Dit onderzoek betreft een samenwerking tussen Fonds Slachtofferhulp, Universiteit Utrecht en Rijksuniversiteit Groningen. Resultaten worden in 2022 verwacht. Zij hebben in 2019 al onderzoek gedaan naar de [psychologische gevolgen voor nabestaanden](#) van de MH17-ramp.

Het belang van een goede voorbereiding

Interview met Arlette Schijns, ViNe-lid en slachtofferadvocaat bij Beer advocaten. Daarnaast doet Arlette promotieonderzoek aan de VU naar compensatie van misdrijfschade.

Arlette Schijns is advocaat voor slachtoffers en nabestaanden van ernstige gewelds-, zeden en verkeersmisdrijven. Arlette maakt ook deel uit van het Rechtsbijstandsteam MH17, dat optreedt voor alle nabestaanden in het MH17 strafproces. In die hoedanigheid hebben we haar geïnterviewd.

Hoe hebben jullie de nabestaanden in het proces begeleid richting hun spreekrecht?

‘We zijn al heel vroeg, al voor het strafproces, begonnen met het adviseren van cliënten. Dat was in september 2019. Toen wisten we dat er in Nederland een strafproces zou komen tegen vier buitenlandse verdachten, en zijn we begonnen met cliënten te informeren over de rechten die zij hebben in een dergelijk strafproces. Toen hebben we, vanwege de omvang van de groep nabestaanden, een soort college gegeven op de Vrije Universiteit Amsterdam. We hebben een grote collegezaal afgehuurd waarin we de nabestaanden hebben uitgenodigd en tijdens de bijeenkomst hebben we hen verteld over het spreekrecht. Het was toen nog weinig concreet, omdat het strafproces nog niet eens was begonnen. Toen het strafproces eenmaal begon, konden wij de nabestaanden steeds concreter informeren over hun mogelijkheden. In het voorjaar 2021 werd duidelijk dat het spreekrecht in september 2021 zou gaan plaatsvinden. Daar zijn we toen heel concreet naar toe gaan werken.

Voor ons als advocaten van het Rechtsbijstandsteam MH17 was het heel belangrijk om ervoor te zorgen dat zo veel mogelijk mensen die dat wilden dat spreekrecht zouden uitoefenen. Dat ze ook echt gebruik zouden gaan maken van de rechten die de Nederlandse wet hen biedt. Zo hebben we destijds gezorgd voor een hele goede voorlichting en ook heel duidelijk benoemd wat de voor- en nadelen zijn, zodat mensen een goed geïnformeerde afweging konden maken. Een belangrijk nadeel voor veel mensen was bijvoorbeeld dat de beelden via de livestream te zien waren. In een normaal strafproces zit je in de beslotenheid van de zittingszaal. Er is wel wat schrijvende pers aanwezig, maar dan kom je niet in beeld. Door de livestream in het MH17 proces was alles over de hele wereld te zien. En omdat die livestream beelden gedurende het proces bewaard blijven, was het voor mensen nog wel een extra stap om na te denken of ze wel gebruik wilden maken van hun spreekrecht. Dat speelde vooral bij jonge mensen een rol; ze wilden namelijk niet dat over 10 jaar nog beelden over hen op het internet te vinden zouden zijn met als consequentie dat ze gelinkt zouden blijven aan MH17. Het is natuurlijk jammer als om die reden jonge mensen afzien van het spreekrecht. Toen hebben we in overleg met de rechtbank naar mogelijkheden gezocht om die extreme openbaarheid iets in te perken door bijvoorbeeld de mogelijkheid aan te bieden dat ze niet in beeld zijn op de livestream. Of dat ze volledig anoniem een verklaring konden afleggen. En dat is gelukt.

Verder hebben we natuurlijk, toen het duidelijk werd dat bijna 100 nabestaanden gebruik wilden maken van hun spreekrecht, hen voorbereid op het spreekrecht: Waarover mag je het hebben? Gaat het alleen over de gevolgen voor jezelf? Of mag je ook iets over de strafzaak zeggen? En hoe begin je met iets op papier te zetten? Hoe spreek je de rechtbank aan? Daarin hebben we ze meegenomen. We hebben ze handvatten gegeven om teksten op papier te krijgen. En we hebben met iedereen meegelezen. Ik heb met al mijn cliënten die gebruik wilden maken een persoonlijk gesprek gevoerd ook om hen praktisch voor te bereiden op die zitting. En toen hebben we met alle advocaten van het Rechtsbijstandsteam MH17 twee weken voor de eerste zittingsdag van het spreekrecht een dag georganiseerd in een gebouw dicht bij de rechtbank. We hebben de ouders van Anne Faber als ervaringsdeskundigen gevraagd om iets te komen vertellen over hun ervaring met het spreekrecht. En toen hadden mensen ook de mogelijkheid om de zittingszaal te bekijken. Dat was voor heel veel nabestaanden een hele fijne voorbereiding. Zo konden ze zien waar ze gingen zitten, waar de rechter zat, wie er nog meer in de zaal zat, of ze liever wilden staan of zitten.’

En wat vonden ze van deze begeleiding?

'Ik heb van veel nabestaanden gehoord dat ze het heel fijn vonden om de zittingszaal gezien te hebben. Ook vonden ze het fijn de ervaringen van de ouders van Anne Faber te horen. Op die dag hebben ook nog veel nabestaanden gezegd: 'Oh ik wil toch ook gebruik maken van het spreekrecht!' Na het horen van het verhaal van de ouders van Anne Faber over de invloed die ze toch kunnen hebben met het spreekrecht, en met het zien van de zittingszaal, maakte dat sommige mensen zeiden: 'Als ik dat nu allemaal zie, dan switch ik van keuze en ga ik toch voor het spreekrecht.' Er is niemand geweest die zei: 'Als ik dit allemaal zie en hoor dan doe ik het toch niet.' En de mensen die dan toch nog over de streep zijn getrokken die hebben mij achteraf ook bedankt. Ze zijn ongelooflijk blij dat ze het hebben kunnen doen. Het heeft hen heel veel gebracht. Dat levert mij als professional weer een goed gevoel op. Want ik wist van veel mensen dat ze graag zouden willen spreken tijdens de zitting maar dat niet deden. En dat ik ze toch over die streep heb kunnen trekken! Daar heeft die voorbereiding aan bijgedragen.'

Hoe heeft u deze zittingsdagen, waar het spreekrecht werd uitgeoefend, ervaren?

'We gingen er met het idee in van 'nou ja, met een normaal strafproces is zo'n dag ook heftig, maar daar kom je wel doorheen en kun je daarna weer even stoom afblazen'. Maar in dit geval, juist door de omvang, van tien zittingsdagen in drie weken waarop iedere dag acht, negen en soms wel tien sprekers hun verklaring aflegden, dan stapelen de emoties zich op. We merkten bij de nabestaanden zelf, die onderling ook naar elkaars verhaal luisterden, dat het een hele zware en intensieve periode was. En wij zagen het ook bij de rechters, bij de officieren van justitie en bij onszelf. Je kunt als professional veel aan, maar je blijft ook een mens. Het waren al met al een paar zware en intensieve weken.

Toch kijk ik er met veel professionele voldoening op terug. Met zijn allen hebben we ervoor gezorgd dat bijna 100 nabestaanden gebruik hebben kunnen maken van hun spreekrecht. Dat is een unicum in de geschiedenis van het Nederlandse strafproces. We hebben ervoor gekozen om met het team van advocaten een gesprek met de psycholoog te hebben die gespecialiseerd is in de begeleiding van professionals na heftige gebeurtenissen. We hebben een dagdeel onder haar leiding gesproken met elkaar en dat was heel fijn. Het was ook goed voor ons als advocatenteam om zo'n gesprek te hebben.'

Wat is je bijgebleven van deze zittingsdagen?

'Iedereen zegt altijd dat het spreekrecht erkenning kan geven. Vaak blijft dan enigszins vaag hoe die erkenning dan precies vorm krijgt. Wat ik heel mooi vond om te zien, dat heb ik nog niet eerder in een strafproces gezien, was de manier waarop de voorzitter van de rechtbank, nadat een nabestaande had gesproken, iets teruggaf aan die nabestaande wat hem uit die verklaring was bijgebleven. Die persoonlijke feedback maakte veel los bij nabestaanden. Achteraf zeiden ze ook: 'We voelden ons echt gezien en gehoord daardoor'. Toen dacht ik, mooi. We denken vaak als juristen dat om erkenning te geven we allerlei wetswijzigingen moeten maken, zoals nu weer met de Wet Uitbreiding Slachtofferrechten. Maar het zit dus juist in die hele kleine dingen, de zogenoemde soft skills, die bijdragen aan het bieden van erkenning. Juristen zijn het gewend om hun hoofd, hun ratio te trainen. We zouden daarnaast meer ons hart moeten ontwikkelen. De jurist als denkend hart. Dat vind ik een mooie les uit het MH17 spreekrecht.'

Overig ViNe nieuws

Jubileumsymposium

Dit najaar bestaat ViNe 1 alweer jaar! En dat hebben we gevierd door op 5 november een ViNe-symposium te organiseren. Ditmaal met het thema 'Slachtoffers van schadelijk/crimineel gedrag online'. Het verslag van deze dag zal binnenkort op de ViNe-website te vinden zijn.

-*-

Netwerklid worden

Ook netwerklid worden? Aanmelden kan middels dit [formulier](#). U ontvangt automatisch onze nieuwsbrieven en uitnodigingen voor symposia.

-*-

Suggesties voor de nieuwsbrief?

Neem [contact](#) met ons op!

